

Binâü'l-ef'âl İsimli Eserin İçeriği ve Metodolojisi

Recep Kırıcı
Pamukkale Üniversitesi/Türkiye
recep_k_03@hotmail.com

Öz

Arap gramerine dair yapılan çalışmalar temelde nahiv/syntaks ve sarf/morfoloji olarak iki kısma ayrılmaktadır. Ancak nahiv ilmiyle ilgili ortaya koyulan çalışmalar sarf ilmine nispeten daha fazladır. Dolayısıyla çalışmamızda sarf ilmi üzerine kaleme alınan *Binâü'l-ef'âl* isimli eserle ilgili inceleme yapmayı tercih ettik. Arap dilbilgisinde sarf bilimi, fiillerden fiil-isim türetme, kelimenin yapısı, kelimedeki sesle ilgili değişimler ve benzeri konularla ilgilenir. Öncelikle ifade edilmeli ki çalışmada ele aldığımız *Binâü'l-ef'âl* adlı eser Osmanlı Dönemi'nde uzun yıllar kaynak kitap olarak okutulmuş olup, günümüze değin müellifi hakkında net bir bilgiye rastlanılmamıştır. Arap dili gramerine ilişkin klasiklerden sayılabilecek adı geçen eser İslâm Dönemi klasik dilbilgisi eserlerinden farklı olarak besmele, hamdele ve salvele ile başlamamakta ve girişte mukaddime sayılabilecek ifadeler görülmemektedir. Binâü'l-ef'âl adlı eserin içeriğinde genellikle fiilden türetme yoluyla hâsıl olan ve yapısına göre fiil çeşitlerinden olan türemiş eylemler ve çatıları yer almaktadır. Bu alanda Arap dilinde bir fiilin farklı mânâlar kazanması için fiilin alması gereken ekleri belli bir yöntemle açıklamaktadır. Eserde konular fasıllara ve bâblara ayrılarak öğrencinin kolay anlamasını sağlayacak bir şekilde düzenlenmiştir. Öncelikle kökü sülâsî (üç harfli) olan fiiller altı bâbta, ardından kökü üç harfli fiillere ziyâde harf ekleme yöntemiyle rubâî (dört harfli) mezîd, humâsî (beş harfli) mezîd ve sūdâsî (altı harfli) mezîd olmak üzere üç fasılda tetkik edilmektedir. Daha sonra kökü rubâî (dört harfli) olan fiiller bir bâb olarak verilip buna ziyâde harf eklemek suretiyle humâsî (beş harfli) mezîd ve sūdâsî (altı harfli) mezîd bâblar ele alınmaktadır. Bunların dışında mülhak olarak ifade edilen rubâî'ye mülhak ve (تدخرج)'ye mülhaklar zikredilmektedir. Müellif, mülhaklar konusuyla ilgili eserin sonuna doğru ilhâk ile ilgili kısa bilgi vermektedir. Bâbların anlatımından sonra kısaca fiiller köklerine, aldığı eklere ve eklerin niteliklerine göre aksâm-ı semâniye (sekiz kısım) şeklinde bildirilir. Son olarak da fiilleri meydana getiren harflerin özelliklerinden yola çıkılarak hazırlanan aksâm-ı seb'a yer almaktadır. Eserde müellif, fiilleri kök ve sayı bakımından küçükten büyüğe doğru sıralayarak gruplara ayırır. Her mezîd bâbları anlatırken bunları nevi olarak ifade ederken nevi içerisinde ele alacağı her bir fiil kalıbını bâb başlığı altında irdeler. Sülâsî bâblarda sadece fiilin mâzi ve muzâri kalıpları söz edilirken diğer bâblarda mâzî, muzâri ve masdar kalıplarına yer verilmektedir. Eserde yer alan bir diğer malumat ise her bâb ile ilgili kalıbın yanında, örnek kalıp (mevzun), o bâbı diğer bâblardan ayıran özellik (alâmet) ve her bâbtaki fiilin özne ve nesne almasına göre durumu diğer bir söylem ile çatısına göre hangi kısımdan olduğu bildirilip bir örnek verilmesidir. Tanımlara da yer verilen eserde müteaddî, lâzım, mutâvaat, tekellüf gibi Arap dilinde fiilin çatısını ifade eden kavramlar tanımlanırken bazı yerlerde kısa açıklamalarla da izah edilmektedir. Son kısımda yer alan ve aksâm-ı seb'a olarak ifade edilen bölümde her bir kısmın tanımına yer verilmiş özellikle de üç harfinin ikisi aynı şekilde gelen muzâf fiillerde ses değişiminin nasıl olacağı biraz daha detaylı beyan edilmiştir. Arapçaya yeni başlayan öğrencilerin fiil kalıplarını öğrenmesi hususunda son derece başarılı olduğunu düşündüğümüz eser ülkemizde klasik Arapça dili eğitimi verilen kurumlarda hâlâ okutulmaya devam edilmektedir. Mâmâfih söz konusu eser hakkında Diyanet İslam Ansiklopedisi *Binâü'l-ef'âl* maddesi dışında çalışma görmememiz bizim açımızdan incelenmesini önemli hale getirmiştir. Çalışmanın konusu Binâü'l-ef'âl isimli eserin muhteviyâtını ve eserde takip edilen metodolojiyi ortaya koymaktır. Amacımız eserin içeriği ve yöntembilimini ortaya koyarak sarf ilmi alanına bir nebze katkı sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: *Arap Grameri, Sarf, Kelime, Fiil, Binâü'l-ef'âl*